

ΕΒΡΟΣ

Καλές Διδυμοτείχου

Στις υπώρειες του λόφου του Καλέ, όπου δεσπόζει το βυζαντινό κάστρο του Διδυμοτείχου, κάτω ακριβώς από τον πύργο της *Βασιλοπούλας*, υπήρχε γειτονιά αθιγγάνων με παραπήγματα. Επειδή η περιοχή είχε μετατραπεί σε σκουπιδότοπο, για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας και ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου ο Δήμος Διδυμοτείχου προχώρησε το έτος 2007 σε απομάκρυνση των παραπηγμάτων και μετεγκατάσταση των αθιγγάνων σε άλλη περιοχή. Οι εργασίες καθαρισμού έγιναν με την επίβλεψη της 15ης ΕΒΑ.

Πίσω από τα παραπήγματα που καθαιρέθηκαν αποκαλύφθηκαν αρκετά, άγνωστα έως τότε, σπήλαια (εικ. 1), τα οποία είχαν χρησιμοποιηθεί από τους αθιγγάνους ως δωμάτια των σπιτιών τους. Ήταν σπήλαια διευρυμένα με λάξευση σε ορθογώνιους χώρους, με τοιχώματα και οροφές καλυμμένα από επάλληλα πολύχρωμα στρώματα λαδομπογιάς και τσιμεντένιο δά-

Εικ. 1. Αποψη των νεοευρεθέντων σπηλαίων κάτω από τον πύργο της Βασιλοπούλας.

πεδο διατηρημένο σε πολλά εξ αυτών. Τα αποκαλυφθέντα σπήλαια είναι 13 (ΥΑ 1-ΥΑ 9 και ΥΒ 1-ΥΒ 4). Η είσοδός τους βρίσκεται νότια, πλην του ΥΒ 4 που βρίσκεται ανατολικά. Το μήκος της πρόσοψής τους κυμαίνεται από 3 έως 12 μ., το βάθος από 1,50 έως 11,50 μ., ενώ το ύψος των εσωτερικών χώρων, μη λαμβανομένου υπόψη του βάθους της επίκωσης, από 1,60 έως 2 μ. Στην πλειονότητά τους τα σπήλαια φέρουν στο κάτω μέρος λαξευμένες βαθύνσεις για τη στήριξη πιθαριών και κογχόσχημες κοιλότητες στα τοιχώματα για την τοποθέτηση αντικειμένων. Σε ορισμένα υπάρχουν λαξευμένες οπές-δοκοθήκες για την υποδοχή πιθανώς δοκαριών για στήριξη πατώματος ορόφου.

Σύμφωνα με τη μέχρι σήμερα ευρεθείσα κεραμική (όστρακα αβαφή και εφυσλωμένα), η αρχαιότερη χρήση της περιοχής που ερευνήθηκε τοποθετείται στα υστερορωμαϊκά χρόνια, ενώ υπάρχουν, επίσης, όστρακα υστεροβυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου. Αναφορικά με τη χρονολόγηση και τη χρήση των σπηλαίων του Διδυμοτείχου, μερικοί ερευνητές τα θεωρούν προϊστορικά λαξεύματα, σχετιζόμενα με λατρευτικές πρακτικές των αρχαίων Θρακών, ενώ άλλοι βυζαντινές κατασκευές που χρησίμευσαν ως κελάρια ή δεξαμενές νερού των σπιτιών της εποχής. Είναι γεγονός ότι η πλειονότητα των νεοευρεθέντων σπηλαίων φέρει εμφανή σημάδια αποθηκευτικής χρήσης, εξαιρουμένων των ΥΒ 1 και ΥΒ 4 (εικ. 2-3), τα οποία λόγω της εσωτερικής τους διαμόρφωσης (ύπαρξη κογχών) παραπέμπουν στη χριστιανική λατρεία. Από τη βιβλιογραφική έρευνα πληροφορούμεθα ότι το 14ο αιώνα στην περιοχή υπήρχαν μοναστήρια, ανάμεσα στα οποία κατονομάζονται δύο, η Μονή της Οδηγήτριας κοντά στο Διδυμότειχο και η Μονή του Σωτήρος Παντοκράτορος μέσα στο κάστρο. Μετά την επικράτηση του Ανδρονίκου Γ' στον εμφύλιο πόλεμο (1321-1328) με τον παπού του

Εικ. 2. Σπήλαιο ΥΒ 1.

Εικ. 3. Σπήλαιο ΥΒ4.

Ανδρόνικο Β', ο πρώτος εκτοπίζει τον Θεόδωρο Μετοχήτη σε μία από τις μονές του Διδυμοτείχου. Ο Θεόδωρος Μετοχήτης είναι ο συγγραφέας του βίου του μοναχού και μετέπειτα αγίου Ιωάννη του Νεότερου, ο οποίος έζησε και έδρασε στο Διδυμότειχο την εποχή του Βασιλείου Β' (976-1025). Τέλος, είναι γνωστό ότι ο οσιομάρτυς Ιάκωβος και οι δύο μαθητές του, ο διάκονος Ιάκωβος και ο μοναχός Διονύσιος, μαρτύρησαν το 1520 στο Διδυμότειχο.

Από τα παραπάνω αποδεικνύεται η παράδοση και η έντονη παρουσία του μοναχισμού στο Διδυμότειχο, οι οποίες σε συνδυασμό με τη μορφολογία των δύο σπηλαίων ενισχύουν την άποψη ότι τα σπήλαια ΥΒ1 και ΥΒ4 αποτέλεσαν χώρους μοναστικής ζωής.

Απο τον Οκτώβρη έως το Δεκέμβρη του 2010 διενεργήθηκε ανασκαφική έρευνα εντός και εκτός του υποσκάφου ΥΒ1 με τη ναόσχημη διαμόρφωση. Η ανασκαφή έγινε με την οικονομική συνεισφορά του Δήμου Διδυμοτείχου και συνδυάστηκε με καθαρισμό του Καλέ, διακόπηκε όμως αιφνίδια λόγω οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπισε ο χρηματοδότης.

Οι ταφές που άλλοτε περιελάμβαναν τα αρκοσόλια ήταν τοποθετημένες στον άξονα Β.-Ν. Πιθανόν να ήταν επάλληλες, καθώς στο μέσον του βάθους του κάθε αρκοσολίου υπάρχει πατούρα για την έδραση καλύμματος, πάνω στο οποίο πιθανόν είχε τοποθετηθεί ο δεύτερος νεκρός. Το πρώτο αρκοσόλιο (1) έχει διαστάσεις 1,74/1,84 x 0,64/0,69 μ. και βάθος 1,01 μ., ορθογώνιο σχήμα που στενεύει στη βόρεια πλευρά, όπου και τοποθετείτο το κεφάλι του νεκρού και σχηματίζει πατούρα σε βάθος 0,41/0,53 μ. από την κορυφή του. Το δεύτερο αρκοσόλιο (2) έχει διαστάσεις 1,65/1,86 x 0,55/0,71 μ., βάθος

0,68/0,71 μ. και πατούρα σε βάθος 0,355/0,41 μ. από την κορυφή του.

Στη νότια πλευρά του χώρου, όπου και η είσοδος του υποσκάφου, κτίστηκε το 14ο αιώνα τοίχος με πλινθοπερίκλειστη τοιχοδομία αποτελούμενος από ασβεστολιθικούς δόμους μεσαίου μεγέθους και ορθογώνιες πλίνθους, ο οποίος έφερε θυραίο άνοιγμα πλάτους 2 μ. περίπου. Λόγω της απότομης διακοπής της ανασκαφής δεν ολοκληρώθηκε η αποκάλυψη του τοίχου προς την εξωτερική πλευρά.

Η επίχωση στο εσωτερικό του υποσκάφου είχε πάχος 0,80-0,85 μ. και περιελάμβανε κοκκινωπό χώμα με κεραμική χρονολογούμενη από τον 5ο έως και το 17ο αιώνα, τμήματα πλίνθων και κεράμων που έφεραν ασβεστοκονίαμα, λίθους μικρού και μεσαίου μεγέθους, σιδερένια καρφιά, οστά και όστρεα. Επίσης, περιείχε χάλκινα νομίσματα και μία χρυσή λίρα της τουρκοκρατίας, όπως και μερικά βουλγάρικα νομίσματα κομμένα στα 1888 και το 1912. Τα ανώτερα στρώματα περιείχαν πολλά σύγχρονα αντικείμενα από την κατοίκηση των αθιγγάνων προτού καλύψουν την επιφάνεια με τσιμέντο.

Το αρχικό δάπεδο του υποσκάφου είναι ο φυσικός βράχος, λαξευμένος κατά το δυνατόν επίπεδος με ελαφρά κατωφέρεια προς νότο. Σε αυτόν είχαν λαξευτεί δέκα συνολικά ορθογώνιες ταφικές θήκες, από τις οποίες ανασκάφηκε μόνον η μία (Τ1) μπροστά στη μεγάλη κόγχη του βόρειου τοιχώματος. Ο τάφος είναι κανονικά προσανατολισμένος, τραπεζιόσχημος με ευρύτερη τη δυτική πλευρά, έχει μήκος 2,13/2,23, πλάτος 0,65/0,96 και βάθος 0,97/1 μ. Σε βάθος 0,65 μ. από την άνω επιφάνειά του φέρει πατούρα, πλ. 0,08 μ. στις μακρές πλευρές του. Στο ανώτερο τμήμα των τοιχωμάτων των μακρών πλευρών του ανοίγονται από τρεις ορθογώνιες δοκο-

Εικ. 4-5. Πηγάδια Κιμμερίων. Ο παλαιοχριστιανικός ναός και τμήματα τοίχων πιθανόν ανήκοντα σε παρακείμενους βοηθητικούς χώρους.

θήκες, συμμετρικά τοποθετημένες για τη στήριξη του καλύμματός του. Στον πυθμένα αποκαλύφθηκαν τα οστά του νεκρού, τοποθετημένα σε ανακομιδή στο δυτικό άκρο. Προφανώς ο τάφος προετοιμάστηκε για να δεχθεί μια επόμενη ταφή χωρίς, ωστόσο, αυτή να πραγματοποιηθεί ποτέ.

Όταν πολύ αργότερα ο χώρος επιχώθηκε τεχνητά, αναμοχλεύθηκε και επιχώθηκε και ο τάφος. Στην επιχώση αυτή βρέθηκαν ίχνη οστών πιθανόν από την αναμόχλευση της ανακομιδής, κεραμική, μικρά σιδερένια καρφιά, δύο θυμιατήρια, ένα μεγάλο κυλινδρικό αγγείο και θραύσματα πίθου, όλα μεταβυζαντινών χρόνων. Με το ίδιο χώμα ανάμικτο με μεταβυζαντινή κεραμική, αλλά και λιγιστή αρχαιότερη επιχώθηκαν και τα δύο αρκοσόλια, κατά την ανασκαφή τους όμως δεν προέκυψε κανένα στοιχείο για τις ταφές που αρχικά περιείχαν.

Η ανασκαφή θα συνεχιστεί για να ερευνηθούν οι υπόλοιποι εννέα τάφοι του εσωτερικού και πιθανόν και άλλοι εξωτερικά. Τα ευρήματα της ανασκαφής καταδεικνύουν ότι το σπλαιο χρησιμοποιήθηκε ως ταφικό παρεκκλήσι. Υποθέτουμε ότι το μικρό μεταγενέστερο μουσουλμανικό νεκροταφείο με τον τάφο του

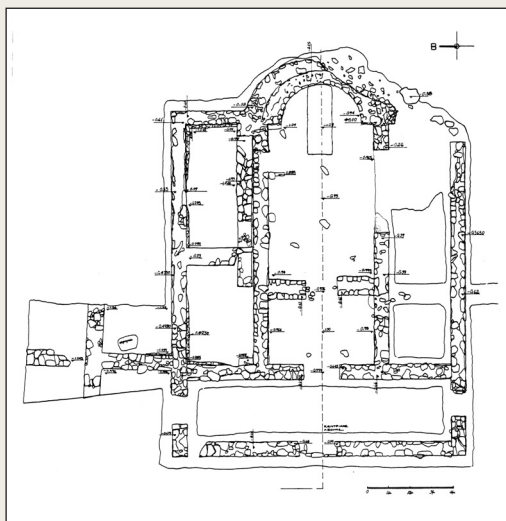
δερβίση που βρίσκεται 15 μ. περίπου νότια από το άνοιγμα της σπηλιάς απηχεί τη συνέχιση της ιστορίας του χώρου. Η διαίρεση του ναϊκού χώρου με ξερολιθιές και η τεχνητή επίχωση πιθανόν να έχουν σχέση με την ίδρυση του μικρού μουσουλμανικού μεζαριού.

Πηγάδια Κιμμερίων

Βόρεια του οικισμού Πηγάδια της Ξάνθης, και σε απόσταση περί τα 1,3 χλμ. νότια της επαρχιακής οδού Ξάνθης-Ιάσμου, όπου η θέση «Βάλτα - Σοούκ σου», εντοπίστηκαν το έτος 2004, μετά από δράση αρχαιοκαπήλων, ερείπια χριστιανικού ναού. Κατόπιν τούτου, κατά τα έτη 2007 και 2008 διεξήχθη εκεί στη δημόσια έκταση με στοιχεία ΒΚ 2749, ανασκαφική έρευνα σωστικού χαρακτήρα.

Η ανασκαφή έφερε στο φως τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική, πιθανόν του 6ου αιώνα, συνολικού μήκους 18 μ. περίπου και πλάτους 13,50 μ. (εικ. 4, 6) με μία ημικυκλική αψίδα στα ανατολικά, υπερυψωμένους στυλοβάτες και νάρθηκα στα δυτικά, ο οποίος φέρει θυραία ανοίγματα στις δύο στενές πλευρές του και από ένα θυραίο άνοιγμα στα κέντρα των μακρών πλευρών. Το μεσαίο κλίτος επικοινωνούσε με τα πλαϊνά μέσω τεσσάρων ανοιγμάτων (πιθανολογείται ότι τα ανοίγματα ανέρχονταν στα έξι, η δράση όμως των λαθρανασκαφών κατέστρεψε τα δύο εξ αυτών), τα οποία σε μεταγενέστερη φάση κλείστηκαν. Τότε πιθανότατα δημιουργήθηκε και ο μεσότοιχος που διαιρεί στα δύο το μεσαίο κλίτος. Στα βορειοδυτικά της βασιλικής και σε επαφή με το βόρειο κλίτος αποκαλύφθηκαν τμήματα τοίχων που ανήκαν σε παρακείμενα προσκτίσματα (εικ. 5). Ο τρόπος δόμησης είναι αργολιθοδομή με ασβεστοκονίαμα ως συνδετικό υλικό και παρέμβλητα θραύσματα πλίν-

Εικ. 6. Κάτοψη ναού.

Εικ. 7. Δύο ανώνυμοι φόλλεις, 976-1030/35, Κωνσταντινούπολης.

Εικ. 8-9. Τάφος 1.

Εικ. 10-11. Τάφος 2.

Εικ. 12. Πηγάδια Κιμμερίων. Μεγάλο αποθηκευτικό αγγείο, κατά χώραν.

Εικ. 13. Πηγάδια Κιμμερίων. Τάφος 1, πήλινο λυχνάρι.

θων. Σε μερικά σημεία διαπιστώθηκε η ύπαρξη επιχρίσματος, όχι όμως και τοιχογραφιών. Κίονες δεν βρέθηκαν, παρά μόνον τμήμα μαρμάρινης βάσης, που φέρει εγκοπή για την προσαρμογή θωρακίου και τμήματα μαρμάρινων διάτρητων φολιδωτών θωρακίων. Δάπεδα επίσης δεν βρέθηκαν, εκτός από μικρά υπολείμματα της υποδομής τους με αποτέλεσμα να μη σχηματίζεται σαφής εικόνα για την αρχική μορφή του ναού.

Τα όστρακα της ανασκαφής είναι ως επί το πλείστον παλαιοχριστιανικών χρόνων και κάποια μεταβυζαντινά. Από τον ευρύτερο χώρο της ανασκαφής προέρχονται πήλινο θυμιατήρι, τεμάχια στρωτήρων κεράμων, τμήματα μεγάλων αποθηκευτικών αγγείων, θραύσματα υαλοπινάκων, γυάλινης καντήλας, σιδερένιοι ήλοι και αρκετά νομίσματα, εκ των οποίων ένα του 4ου αι. μ.Χ. και δύο ανώνυμοι φόλλεις νομισματοκοπέιου Κωνσταντινούπολεως και κοπής 976-1030/35 (εικ. 7). Τα ευρήματα αυτά αποτελούν ενδείξεις ότι ο αρχαιολογικός χώρος στον οποίο ανήκε η βασιλική είχε μακρά ζωή.

Το έτος 2008, στο οικόπεδο που γειτνιάζει προς Βορράν με τον αρχαιολογικό χώρο, πραγματοποιήθηκαν διερευνητικές τομές με αφορμή την πρόθεση του ιδιοκτήτη να προβεί σε αξιοποίηση του οικοπέδου. Εντοπίστηκε, κατά μήκος του υπάρχοντος αγροτικού δρόμου και απέναντι σχεδόν από το Μπασαμακλί Μπουνάρ (βαθμιδωτό φρέαρ), τμήμα τοίχου με κατεύθυνση Α.-Δ. Στη βόρεια πλευρά του οικοπέδου εντοπίστηκαν τέσσερις τάφοι ορθογώνιου σχήματος, εκ των οποίων ανοίχθηκαν μόνον οι δύο λόγω της πίεσης χρόνου, καθώς και ένα μεγάλο αποθηκευτικό αγγείο (εικ. 8-12). Όπως διαπιστώθηκε, ο πυθμένας και των δύο τάφων ήταν το φυσικό έδαφος, οι πλευρές τους αποτελούνταν από λίθους ακανόνιστου σχήματος, ενώ οι καλυπτήριες πλάκες ήταν

επίσης ακανόνιστες λιθόπλακες με μικρότερους λίθους που κάλυπταν τα κενά μεταξύ των πλακών, τοποθετημένες όμως κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να οριοθετούν το ορθογώνιο σχήμα του τάφου. Στην κάλυψη του Τάφου 2 είχαν τοποθετηθεί τεμάχια από μυλόπετρες. Στο εσωτερικό των τάφων βρέθηκαν υπολείμματα οστών λόγω της αυξημένης υγρασίας της περιοχής. Σε ό,τι αφορά δε τα κτερίσματα μόνον στον ένα τάφο (Τάφος 1) βρέθηκαν τμήμα χείλους πίθου, λαβή αβαφούς αγγείου και πήλινο παλαιοχριστιανικό λυχνάρι (εικ. 13). Οι ευρεθέντες τάφοι αποτελούσαν τμήμα του νεκροταφείου του αρχαίου οικισμού.

Κομοτηνή, οδός Ελευθερίου Βενιζέλου

Απέναντι από το κωδωνοστάσιο του μητροπολιτικού ναού της Παναγίας και σε απόσταση 35 μ. περίπου από τη νότια εξωτερική πλευρά του κάστρου της Κομοτηνής, ανοίχθηκε το 2006 από το Δήμο Κομοτηνής μικρή αποχευτική τάφρος. Αυτή κατευθυνόταν από τον πεζόδρομο Βενιζέλου προς την οδό Δημοκρίτου, που τρέχει στη θέση του επικωμένου σήμερα χειμάρρου Μπουκλουτζά. Στην τάφρο και σε βάθος 0,80 μ. εμφανίστηκαν τα ανώτερα σημεία αρχαίων κτισμάτων. Συγκεκριμένα, αποκαλύφθηκε το βόρειο τοίχωμα μιας δεξαμενής (;) πάχους 0,50-0,60 μ., κτισμένο με υδραυλικό κονίασμα και πακτωμένα σ' αυτό όστρακα. Μετά την καταστροφή της δεξαμενής οικοδομήθηκε μέσα σε αυτήν με ακανόνιστου μεγέθους ποταμίσιες κροκάλες και ασβεστοκονίαμα άλλη καμαροσκέπαστη κατασκευή με κατεύθυνση Α.-Δ., πιθανόν τάφος. Σε όλο το υπόλοιπο προς την οδό Δημοκρίτου μήκος του σκάμματος εντοπίστηκαν σημειακά λιθοδομές με ασβεστοκονίαμα.

Μάκρη Έβρου

Το Δεκέμβριο του 2010 πραγματοποιήθηκε

Εικ. 14-15. Μάκρη Έβρου. Απόψεις του βορειοανατολικού τμήματος του ανεσκαμμένου χώρου, πλησίον του ναού της Αγίας Αναστασίας.

εντός του οικισμού σωστική ανασκαφή στο γήπεδο που καταλαμβάνουν δύο ιδιωτικά οικοπέδα, των Καρασιμόπουλου και κληρονόμων Ευφροσύνης Καμπανά, νότια του ναού της Αγίας Αναστασίας και εντός του κρηυγμένου αρχαιολογικού χώρου (εικ. 14-15). Σκοπός της ανασκαφής ήταν η διερεύνηση της ακριβούς θέσης του τείχους της πόλης και της κατάστασης διατήρησής του. Κατά την ανασκαφή αποκαλύφθηκε ένας τετράπλευρος πύργος, τμήμα του τείχους, ένας παράλληλος προς αυτό τοίχος, ένας αγωγός και ερείπια κτισμάτων. Ο πύργος σώζεται σε μέγιστο ύψος

2,10 μ. και είναι θεμελιωμένος στο βράχο. Το τείχος αποκαλύφθηκε σε μήκος 24 μ. με κατεύθυνση Δ.-Α. Σε πολλά σημεία είναι κατεστραμμένο, ιδίως στην εξωτερική του παρειά, με αποτέλεσμα να μην είναι γνωστό το ακριβές πλάτος του. Τη διατάραξη των επιχώσεων υποδηλώνουν τα κινητά ευρήματα της ανασκαφής, όπως αβαφή και εφυαλωμένα όστρακα υστεροβυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων, νομίσματα, αταύτιστες βυζαντινές και οθωμανικές κοπές, καθώς και σιδερένια αντικείμενα διαφόρων εποχών, όπως καρφιά, πέταλα αλλά και μεταλλικό βλήμα.

Προϊσταμένη - Υπεύθυνη ανασκαφών

Δέσποινα Μακροπούλου